

Ryszard Otowicz

"Bonum hominis. Die anthropologischen und theologischen Grundlagen der Tugendethik des Thomas von Aquin", Eberhard Schockenhoff, Mainz 1987 : [recenzja]

Collectanea Theologica 59/1, 183-184

1989

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Eberhard SCHOCKENHOFF, *Bonum hominis. Die anthropologischen und theologischen Grundlagen der Tugendethik des Thomas von Aquin*, Mainz 1987, Matthias-Grünewald-Verlag, s. 616 (*Tübinger Theologische Studien*, t. 28).

Teologowie obszaru języka niemieckiego, zwłaszcza w okresie posoborowym, ze szczególnym upodobaniem koncentrują swoją uwagę wokół zagadnienia normy etycznej, autonomii moralnej człowieka i określania specyfiki moralności chrześcijańskiej we współczesnym zsekularyzowanym świecie. Coraz częściej jednak zauważa się zainteresowanie problematyką aretologiczną, cnoty moralnej oraz możliwością jej teoretycznej i praktycznej rewaloryzacji. Przykładem całościowego, historyczno-systematycznego ujęcia wykładu o cnocie jest doktorska rozprawa E. Schockenhoffa, napisana pod kierunkiem A. Auera na wydziale teologii katolickiej uniwersytetu w Tybindze.

Autor przeprowadza wnikliwą analizę dzieł teologicznych św. Tomasza i wykazuje, że teoria cnoty moralnej zajmuje istotne miejsce w całym jego systemie teologicznym. E. Schockenhoff powołuje się na dwie racje, które jego zdaniem, usprawiedliwiają zajęcie się tym tematem. Pierwsza opiera się na fakcie, że myśl teologiczna św. Tomasza, będąc silnie zakorzeniona w teologicznej tradycji pierwszego tysiąclecia chrześcijaństwa, jest jednocześnie otwarta na pojawiające się wówczas teoretyczne kwestie, wymagające rozwiązań w oparciu o nowe metodologiczne i epistemologiczne kryteria. Autor dostrzega, że podobna sytuacja zaistniała po Soborze Watykańskim II, kiedy to teologia stała przed nowymi problemami wynikającymi z otwarcia się Kościoła na świat. W związku z tym sposób dochodzenia i odkrywania prawdy wypracowany przez św. Tomasza zachowuje także dzisiaj swoją wartość.

Druga racja wiąże się bezpośrednio ze współczesną problematyką teologicznomoralną. Moralisci podkreślają potrzebę racjonalnego uzasadnienia norm etycznych. Jednocześnie okazuje się, że istnieją granice możliwości tego uzasadnienia, których nie sposób przewyczyć, rozpatrując postępowanie człowieka jedynie w perspektywie współcześnie rozwijanej etyki normatywnej. Tworzy się więc teorię tzw. „nowych cnót”, takich jak solidarność, cywilna odwaga, naturalność, wrażliwość itp., która z jednej strony byłaby w stanie dopełnić normatywny wymiar etyki, a z drugiej zaś dać chrześcijańską odpowiedź człowiekowi, przeżywającemu głęboki kryzys swojej moralnej świadomości.

Jednostronne akcentowanie problemów związanych z normą etyczną i jej uzasadnieniem prowadzi także do interpretacji teologii moralnej św. Tomasza, przede wszystkim w świetle jego traktatu o prawie. Skoncentrowanie się na wcześniejszych pismach Akwinaty wywołuje wrażenie, jakoby cała jego etyka opierała się wyłącznie na pojęciu prawa i jego relacji do „nowego prawa”. Jest to jednak przeciwne podstawowej idei św. Tomasza wyrażonej w *Summie teologicznej*, że to prawo jest podporządkowane cnocie, a nie odwrotnie (por. na ten temat K.-W. Merks, *Athropologische Perspektiven bei Thomas von Aquin*, Ang 54, 1977, 364).

Książka E. Schockenhoffa nie jest w istocie rzeczą nowym odkrywaniem myśli św. Tomasza, ale raczej przypomnieniem tego, co być może, w kręgach współczesnych teologów, nie zawsze jest dostrzegane. W części pierwszej autor omawia biblijne i filozoficzne korzenie Tomaszowego pojęcia cnoty oraz jego pierwsze teologiczne znaczenie. Przedmiotem analizy są dzieła św. Tomasza, wcześniejsze od *Summy teologicznej* (*Lectura super Evangelium Sancti Matthaei*, 5,1—11; *Expositio in decem Libros Ethicorum Aristotelis ad Nicomachum*; *Scriptura super IV libros sententiarum* i *Summa contra gentiles*). Część druga natomiast dotyczy rozwoju nauki o cnocie w ramach całego systemu teologicznego Akwinaty. E. Schockenhoff ukazuje powiązanie etyki cnoty z teologią „obrazu Boga” (*imago Dei* — *Theologie*). W tym kontekście pojawiają się szczegółowe zagadnienia takie jak problem ludzkiej wolności,

celu ostatecznego, szczęścia (*beatitudo perfecta et imperfecta*) oraz Tomaszowego intelektualizmu. Szczególnie dużo miejsca poświęca autor rozważaniom o cnocie i jej odniesienia do wolności człowieka (rozd. 3) oraz znaczeniu ludzkiego cierpienia w procesie kształtowania się cnoty (rozd. 4).

Następnie pojawia się zagadnienie definicji cnoty i jej klasyfikacji (rozd. 5 i 6). E. Schockenhoff bierze pod uwagę dwa sposoby definiowania cnoty przez św. Tomasza. Pierwszy, który odpowiada pojęciu *virtus*, genetycznie wiąże się z tradycją arystotelesowską (*virtus est quae bonum facit habentem et opus eius bonum reddit*, s. 282). Pełniejszą jest jednak definicja sformułowana na bazie tradycji augustyńsko-lombardowskiej, która ma też sens teologiczny (*virtus est bona qualitas mentis, qua recte vivitur, qua nullus male utitur, quam Deus in nobis sine nobis operatur*, tamże). Podstawowe wyrażenie w tej definicji — *bona qualitas* — lepiej wyraża sens cnoty jako *habitus*. Definicja ta pozwala także na rozpatrywanie z kolei tzw. cnot wszczepionych (*virtus moralis infusa*), które autor ujmuje w aspekcie działania Boga w człowieku i łaski (rozd. 7).

Część trzecia pracy poświęcona jest wykładowi na temat trzech cnot teologicznych. E. Schockenhoff omawia ich miejsce w całokształcie etyki cnoty Akwinaty: cnotę wiary i jej znaczenie w etycznym życiu człowieka (rozd. 8), cnotę nadziei jako zasadniczą postawę eschatycznego oczekiwania człowieka (rozd. 9) i cnotę miłości jako formę i dopełnienie wszystkich cnot (rozd. 10).

Książka jest napisana w bardzo przejrzysty sposób, w oparciu o bogatą literaturę źródłową i pomocniczą. Niewątpliwie stanowi cenną pozycję teologiczną.

ks. Ryszard Otowicz SJ, Warszawa